

σκείας πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν κατὰ τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς κακίας, ἰσχυροποιήσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἀρετῇ, καὶ διατήρησιν αὐτῶν ἐν τῇ ἀσκήσει αὐτῆς, ἕως ὅτου γένηται αὕτη εἰς αὐτοὺς ἕξις, ὅπερ εἶναι τὸ μόνον μέγα μέσον εἰς τὸ νὰ καταστηθῇ διαρκής. Ὑμεῖς δ' ἴδιοι ἴσως εἰς μόνην τὴν θρησκευτικὴν σας ἀνατροφὴν ὀφείλετε τὴν ἀπόκτησιν τῆς τοιαύτης ἕξεως ἐκ τῆς ὁποίας δικαίως σήμερον ὠφελεῖσθε.

Εὐκόλως δύνασθε νὰ μεταχειρισθῆτε καὶ ν' ἀναπτύξετε τὸ ὠραῖον προτέρημα τῆς διαλεκτικῆς σας εὐφυίας εἰς ἄλλα πράγματα ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνα, καὶ νὰ τεθῇτε οὕτως ἐν τῇ χορείᾳ τῶν διασημοτέρων ἡμῶν συγγραφέων. Παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι ἀναγκαῖον, καθὼς παρὰ τοῖς Ὅττεντότοις, ὥστε οἱ νέοι, πρὶν ἢ γείνωσι δεκτοὶ εἰς τὴν τῶν ἀνδρῶν κοινωνίαν, νὰ δείξωσι τὴν ἀνδρικότητά των ζυλοκοποῦντες τὰς μητέρας των. Πιστεύσατέ με· μὴν ἀπολύετε τὴν τρίγριν· καύσατε τὸ σύγγραμμά σας πρὶν τὸ ἰδῆ καὶ νεῖς ἄλλος, διότι θὰ σὰς κάμῃ ἐχθρούς· καὶ οὕτω θ' ἀπκλαχθῇτε πολλῶν κακώσεων, καὶ πολλῶν ἴσως μεταμελειῶν καὶ θλίψεων. Ἐὰν μετὰ τῆς θρησκείας οἱ ἄνθρωποι εἶναι τόσον κακοὶ, τί θὰ γείνωσιν ἄνευ θρησκείας;

Ἐλπίζω ὅτι θὰ θεωρήσετε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὡς ἀποδείξιν φιλίας· διὸ καὶ δὲν προσθέτω οὐδεμίαν διαμαρτύρησιν, ὑποσημειούμενος, ἀπλῶς καὶ μόνον, ὅπως ὑμέτερος κτλ.

Σ.

ΠΕΡΙ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

Ὅτε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ἐνώπιον ὧν τοῦ Πιλάτου, εἶπεν· «Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ » εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ», ὁ ἡγεμὼν ἐκεῖνος τὸν ἠρώτησε μὲν· «Τί ἐστὶν ἀλήθεια;» δὲν ἐστάθη δὲ καὶ ν' ἀκούσῃ τὴν ἀπόκρισιν αὐτοῦ.

Οὕτω πολλάκις συμβαίνει ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Πολλοὶ φκίνονται ζητοῦντες νὰ μάθωσι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὀλίγοι εἶναι διατεθειμένοι εἰς τὴν ἀκοὴν αὐτῆς, καὶ ἔτι ὀλιγώτεροι οἱ ποιοῦντες αὐτῆς πάντοτε χρῆσιν.

Καὶ ἐν τούτοις τὰ πάντα, ἐν ἡμῖν καὶ περίξ ἡμῶν, λαλοῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ τὰ πάντα μᾶς ὠθοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τὴν ἀλήθειαν διψᾷ ἡ διάνοια· τὴν ἀλήθειαν ποθεῖ ἡ καρδία. Ὁ Θεὸς, ἡ ὑπαρξὶς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τοῦ κόσμου ὑπαρξὶς εἶναι ἀλήθεια. Ἐν τῇ ἀληθείᾳ ζῶμεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ εἴμεθα μέλη τῆς κοινωνίας, ἐν τῇ ἀληθείᾳ πιστεύομεν εἰς Θεόν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ νυμφεύμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ τεκνοποιούμεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ διανοούμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐνθυμούμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἀγαπῶμεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ μανθάνομεν, ἐν τῇ ἀληθείᾳ προοδεύομεν

καὶ βελτιούμεθα, ἐν τῇ ἀληθείᾳ τέλος πάντων κλείομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ τὸ τέρμα τοῦ ἐπιγείου τούτου βίου. Πῶς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἀληθείας;

Μία τῶν ἐμφύτων καὶ ἀναλλοιώτων τοῦ ἀνθρώπου ἐπιθυμιῶν εἶναι τὸ μὴ πλανᾶσθαι. Εἰναὶ ποτε ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ θέλων νὰ ἐξαπατᾶται ὑπ' ἄλλου; Ἄρα δὲν εἶναι ἄνθρωπος μὴ θέλων νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀλήθειαν. Πόθεν προέρχεται ὅτι ὑπάρχουσι τόσον πολλοὶ οἱ ψευδόμενοι; Νομίζουσι ἄρα γε ὅτι ἡ ἀλήθεια δύναται νὰ ἦναι δικαίωμα χωρὶς νὰ ἦναι καθῆκον;

Κατὰ τρεῖς τρόπους, λέγει παλαιός τις συγγραφεὺς, ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται τῆς ἀληθείας, ἢ ἀπ' ἀρχῆς ψευδόμενος ἐν γνώσει· ἢ τότε μὲν μὴ ἔχων σκοπὸν νὰ ψευθῇ, μετὰ ταῦτα δὲ μεταμελόμενος καὶ ἀναιρῶν τὰ λεχθέντα· ἢ μῆτε ἀπ' ἀρχῆς μῆτε μετὰ ταῦτα ψευδόμενος ἐκουσίως, ἀλλ' ἀναγκαζόμενος ἄκων νὰ παραβῇ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ. Ἐμφαίνει δὲ οὕτως, ἡ φαύλην προαίρεσιν, ἡ ἀσθενῆ κρίσιν, ἡ ἐνδεᾶ δύναμιν. Καὶ κατὰ τὰς τρεῖς αὐτὰς περιστάσεις, οἰκτρὸν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου διαδραματιζόμενον πρόσωπον· ὅθεν, ἂν καὶ κατὰ τὰς δύο πρώτας ἦναι συνήθως καὶ κυρίως ἀξιοκατάκριτος, ὀφείλει ὅμως καὶ κατὰ τὴν τρίτην νὰ γνωρίζῃ ὅτι τότε μόνον δύναται νὰ δικαιολογηθῇ, ὅταν ἀποδείξῃ, καὶ εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συνείδησιν, ὅτι ἔπραξεν ὅ,τι ἀνθρωπίνως ἦτον εἰς αὐτὸν κατορθωτὸν, ὅτι ἐξήντησεν ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς τὸ νὰ φανῇ ἀληθής, καὶ ὅταν ἀναγράψῃ εἰς τὰ χρονικά τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βίου, ὡς τὸ μέγιστον αὐτοῦ δυστύχημα, ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ψευθῇ.

Κατὰ γενικωτάτην λοιπὸν ἔννοιαν ἡ ἀλήθεια ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Θεόν· καὶ ὅτε ὁ ὁμηρικὸς Ζεὺς ἐκφωνεῖ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς ἐκεῖνους στίχους·

«... Ὡς γὰρ ἐμὸν παλινάγρετον, οὐδ' ἀπατηλόν,
οὐδ' ἀτελεύτητον, ὅ,τι κεν κεφαλῇ κατανεύσω».

ἐκφράζει πᾶν ὅ,τι καθ' ὑπέρτατον βαθμὸν συνάδει πρὸς τὴν θεῖαν μεγαλειότητα. Ἐνταῦθα, λέγει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ὁ Θεὸς καταδικάζει τὸ ψεῦδος καὶ κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ ἀφορμάς τὴν μὲν φαύλην προαίρεσιν διὰ τοῦ ἀπατηλόν, τὴν δὲ ἀσθενῆ κρίσιν διὰ τοῦ παλινάγρετον, καὶ τὴν ἐνδεᾶ δύναμιν διὰ τοῦ ἀτελεύτητον.

Ἄλλ' ἂν εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν ἐδόθη ἡ πλήρης δύναμις, ἡ ἀπαιτουμένη ὥστε νὰ μὴ μείνῃ οὐδεὶς τῶν λόγων αὐτοῦ ἀτελεύτητος, ἐδόθη ὅμως εἰς αὐτὸν ἡ προαιρετικὴ ἀλήθεια, καὶ ἐδόθη εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε ἡ ἀλήθεια αὕτη νὰ ἦναι ἡ μόνη ἐφικτὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον τελειότης. Καὶ ἀληθῶς, καθ' ὅλα τὰ ἄλλα τῆς ἀρετῆς εἶδη, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐνάρετος μέχρι τινὸς βαθμοῦ. Ὁ βίος αὐτοῦ, χαρακτηριζόμενος δικαίως ὡς ἀγών, ἡμπορεῖ νὰ ἦναι βίος προόδου καὶ προα-

ὡς σχηματιζομένης καὶ ἐπικρατούσης τῆς πεποι-
θήσεως ὅτι πάντες οἱ πράττοντες τὰ κοινὰ τῆς
αὐτῆς εἶναι ζύμης, ὅτι πρόσχημα καὶ δέλεαρ
εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὅτι πάντες
πρὸς τὰ αὐτὰ τείνουσι, καὶ ὅτι τὸ «νόμῳ καλὸν,
»νόμῳ κακὸν» εἶναι τὸ κατὰ πᾶσαν κρίσιν ἐπι-
κρατοῦν ἀξίωμα, ἀφοῦ οἱ χθές ὡς ἐξώλεις τε
καὶ προύλεις θεωρηθέντες θεωροῦνται σήμερον
ὡς σωτῆρες, κατὰ τὸ συμφέρον τῶν κρινόντων.
Ἄς ὑποθέσωμεν οὕτω καταρτισθέντα πλημμε-
λῆ τινα καὶ ἀδιέξοδον κύκλον, μήτε τῶν ἀρχόν-
των τοὺς ἀρχομένους, μήτε τῶν ἀρχομένων τοὺς
ἀρχοντας δυναμένων νὰ βελτιώσωσι. Προσθετέον
δὲ τελευταῖον, πρὸς πληρεστέραν δεινολογίαν
τῶν τῆς κοινωνίας ἢ τῆς πολιτείας ἐκείνης, ὅτι
στερεῖται αὕτη τῆς εὐκαιρίας τοῦ νὰ σωθῇ διὰ
μεγάλου τινὸς καὶ στιβαροῦ βραχίονος, διότι
οὔτε ἀνὴρ μεγαλεπήβολος ἐν αὐτῇ ὑπάρχει,
δυναμένος διὰ τῆς ἰσχύος νὰ ρυθμίσῃ αὐτὴν
ὁπωσδήποτε, οὔτε τὰ δύο μεγάλα τῆς ἐξου-
σίας μέσα, τὰ χρήματα καὶ ἡ καλῶς διοργανω-
μένη δημοσία δύναμις, εὐρίσκονται. Ἀπόγνω-
σις οὕτω πανταχόθεν παρὼν ἐλεεινὴν, καὶ οὐδε-
μία ἐλπίς λογικῶς προβλεπομένου καλλιτέρου
μέλλοντος.

Δούλη λοιπὸν εἶναι ἡ κοινωνία ἢ ἡ πολιτεία
ἐκείνη· δούλη τῶν αἰσχροτέρων παθῶν, δούλη
τῆς ἐσχάτης διαφθορᾶς, δούλη τῆς εἰδεχθεστέ-
ρας φαυλοκρατίας. Δούλη εἶναι, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ
ἐλευθερωθῇ, νὰ βελτιωθῇ, νὰ εὐδαιμονήσῃ. Πῶς,
πόθεν, ποῖος ἔσται ὁ ἐλευθερωτής; Καὶ ἰδοὺ
τότε ὁ Σωτὴρ Ἰησοῦς κραυγάζει· «Ἡ ἀλήθεια
»ἐλευθερώσει ὑμᾶς». Ἄνθρωποι δυστυχεῖς καὶ
πάσχοντες, οὐδεμίαν ἄλλην ἔχετε ἐλπίδα εἰ μὴ
τὴν τῆς ἀληθείας. Ἐλθετε εἰς τὴν ἀλήθειαν,
καὶ ἡ ἀλήθεια μόνη δύναται νὰ σᾶς σώσῃ. Πρὸς
σωτηρίαν ἀπαιτεῖται σύμπραξις, πρὸς σύμπρα-
ξιν ὁμοφροσύνη, πρὸς ὁμοφροσύνην συνάντησις
ἐφ' ἑνὸς τινος σημείου. Τὸ δὲ σημεῖον τοῦτο οὐ-
δὲν ἄλλο δύναται νὰ ᾔηται εἰ μὴ ἡ ἀλήθεια· διότι
μόνη ἡ ἀλήθεια εἶναι μία πρὸς πάντας, καὶ μόνη
πρὸς πάντας γνωστή. Τὰ ψεῦδη εἶναι ἄπειρα, ποι-
κίλα, ἀπατηλά. Ἄλλο τὸ ψεῦδος τοῦ ἐνός, ἄλλο
τὸ τοῦ ἑτέρου. Καὶ ὅταν ὁ εἷς θέλῃ νὰ ὑπερι-
σχύσῃ τὸ ἴδιον ψεῦδος, διατί καὶ ὁ ἄλλος δὲν
θέλει ἀπαιτήσῃ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ψεύδους τὸ αὐ-
τὸ καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως; Καὶ τότε πῶς θέλετε
συνεννοηθῇ, καὶ συνεννοούμενοι πῶς θέλετε συμ-
φωνήσῃ; Ἄρα ἐν μόνῃ τῇ ἀληθείᾳ δύνανται
οἱ πάσχοντες ἐκεῖνοι νὰ συναντηθῶσι· συναντώ-
μενοι δὲ θέλουσιν εὐχερῶς εὐρεῖ ὡς πρώτην καὶ
πασίφανε ἡ ἀλήθειαν, ὅτι τὸ ψεῦδος καὶ ἡ φαυ-
λότης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προαγάγῃσι τὰ κοι-
νὰ, καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὅποια θεωροῦνται
καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ. Πῶς εἶναι δυνατόν,
ὅτι κατ' ἴδιον εἶναι ἄτιμον, νὰ μὴν ᾔηται καὶ
δημοσίῳ ἄτιμον; Εἰπέ μοι, καλὲ μου γείτον,

θέλουσι τότε ἐρωτήσῃ ἀλλήλους οἱ ἀφελεῖς ἐκεῖ-
νοι τοῦ Εὐαγγελίου μαθηταί, συγκαλούμενοι εἰς
σύσκεψιν ὑπὸ τῆς προσκλήσεως τοῦ Σωτῆρος,
ἐμπιστεύεσθαι τὰ ἰδιωτικά σου εἰς κακοὺς, συν-
τροφεύεις μὲ φαύλους, παραγγέλλεις τι εἰς ἀν-
θρώπους ἀκαθάρτους ἔχοντας τὰς χεῖρας; Οὐ-
χὶ βεβαίως. Διατί λοιπὸν πράττεις ταῦτα εἰς τὰ
δημόσια; Ἐφθασαν νὰ σοὶ παραστήσωσιν ὅτι
ἄλλα εἶναι τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ τῶν ἰδιωτικῶν
σχέσεων, καὶ ἄλλα τὰ τῶν δημοσίων; Σοὶ παρέ-
στησαν πράγματα ψευδῆ· ἐπᾶνελθε εἰς τὴν ἀλή-
θειαν. Σ' ἔκαμαν νὰ πεισθῇς ὅτι ἡ χρῆσις τῆς
διαφθορᾶς, ὅτι ἡ διὰ τῆς αἰσχροκερδείας προσέλ-
κυσις τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἐπιδεξιότης, ἱκανό-
της, δυναμένη καὶ καλὸν νὰ κατορθώσῃ; Σὲ
ἠπάτησαν ἀπάτην οἰκτρὰν· εἶδες καὶ εἶδμεν
ποῦ κατηντήσαμεν. Ἄς ζητήσωμεν νὰ σωθῶμεν
διὰ τῆς ἀληθείας. Ἄς ἀρχίσωμεν καλοῦντες
τὴν σκὰφην σκὰφην καὶ τὰ σῦκα σῦκα. Ἄς ἀ-
γαπήσωμεν τὴν ἡθικὴν, ἵνα ἔχωμεν τὴν πρὸς
ἀλλήλους πίστιν καὶ ὑπόληψιν. Ἄς ἀγαπή-
σωμεν τὴν δικαιοσύνην, διότι μόνῃ ἡ δικαιοσύ-
νη συμβιβάζει, μόνῃ συνδιαλλάττει, μόνῃ δια-
τηρεῖ τὸν κοινωνικὸν δεσμόν. Ἄς δώσωμεν ὅλοι
ὁμοῦ ἰσχὺν εἰς τοὺς νόμους, διότι ἐν τῇ ἰσχύϊ
ταύτῃ ἔγκειται τὸ κοινὸν ἡμῶν συμφέρον καὶ ἡ
ένωσις. Ἄς ἀρεσκώμεθα βλέποντες τὰ κοινὰ
διοικούμενα ὑπὸ τῶν ἀρίστων, διότι πάντοτε
καὶ ἐν πᾶσι τῶν ἀρίστων ἡ βοήθεια μᾶς ὠφελεῖ·
τοῦ ἀρίστου ἱατροῦ ὅταν νοσῶμεν· τοῦ ἀρίστου
διδασκάλου ὅταν διδασκώμεθα· τοῦ ἀρίστου
πλοίαρχου ὅταν ναυτιλλώμεθα. Ἄλλως ζημιού-
μεθα ἀσυγκρίτως περισσότερον, παρ' ὅσον ἡθέ-
λαμεν ζημιωθῇ ὀλιγορροῦντες τῶν ἀρίστων ἐν
τοῖς ἰδιωτικοῖς. Ταῦτα ἀπαιτεῖ ἡ ἀλήθεια, καὶ
ταῦτα πρέπει ν' ἀκολουθήσωμεν.

Ἐρωτῶμεν ἐνταῦθα· Εἶναι κἀνεῖς ὅστις ἀμ-
φιβάλλει περὶ τῆς ἀκριθείας τῆς θείας ὑποσχέ-
σεως; εἶναι κἀνεῖς ὅστις διστάζει ὅτι ἡ ἀλή-
θεια δὲν θέλει ἐλευθερώσει, δὲν θέλει σώσει τὴν
πολιτείαν ἐκείνην, τὴν πάσχουσαν ἐκείνην κοι-
νωνίαν, ὅταν εἰς αὐτὴν καταφύγῃ, καὶ ὅταν ἐμ-
μείνῃ ἐν αὐτῇ! Ἀλλὰ διατί, ἤθελέ τις εἰπεῖ,
ἀλλὰ διατί λοιπὸν δὲν σώζονται πάντοτε, διατί
δὲν βελτιοῦνται εὐκόλως αἱ κοινωνίαι; Ἡ ἐν-
στασις βεβαίως δὲν ἀποτείνεται κατὰ τῆς ἀλη-
θείας τοῦ Εὐαγγελίου, διότι ποτὲ δὲν θέλει ἀ-
ποδεχθῇ ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν ἡδυνήθη νὰ θερα-
πεύσῃ· ἡ ἐνστασις βεβαίως μόνον ὅτι δυστυ-
χῶς γνωρίζομεν, ὅτι δὲν γίνεται χρῆσις τῆς θε-
ραπείας· ὅτι ἀπομακρυνόμεθα θέλοντες τῆς ἀ-
ληθείας· ὅτι δὲν συμφωνοῦσιν οἱ ἄνθρωποι εὐ-
κόλως καὶ διαμιᾶς. Καὶ οὕτως ἡ φαυλοκρατία,
τὸ δέλεαρ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων, καὶ τὸ ὀ-
λισθηρὸν κεκλιμένον πεδίου τῆς διαφθορᾶς, ἐκ-
τελοῦσι τὸ ἔργον αὐτῶν ἀκωλύτως. Ἐν τι μέ-
νει πάντοτε ἀναντίρρητον, ὅτι ἐν τοιαύτῃ

περιστάσει ἡ ἀλήθεια πάντοτε σώζει· καθὼς καὶ ἄλλο τι ἀκόμη, ὡς ἀδιστακτως πειθόμεθα, ὅτι ἡ κοινωνία ἢ πολιτεία ἐκείνη δὲν σώζεται, ἢ, ἂν σωθῇ, θέλει σωθῇ μόνον διὰ τῆς ἀληθείας.

Ἄλλ' ἐν τούτοις, καὶ ἂν δὲν θελήσωμεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι μεγάλη ὁμὰς ἀνθρώπων, ἡ κοινωνία ὁλόκληρος, ἤθελε διαμιᾶς μεταβληθῇ, καὶ ὑφώσῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν τῆς ἀληθείας σημαίαν, μήπως διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν ἀτόμων, καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἔξεων καὶ παραδειγματισμοῦ, ἡ κοινωνία δὲν θέλει τελευταῖον ὠφελῇ καὶ ρυθμιζομένη εὐδαιμονήσει; Ποία τέλος πάντων ἡ ὠφέλεια τοῦ ψεύδους καὶ ποῖος ὁ ἐκ τῆς ἀληθείας κίνδυνος; Πανταχοῦ ἀκούομεν ὅτι ὁ χρηστὸς καὶ φιλαλήθης ἄνθρωπος κινδυνεύει νὰ γείνη θύμα καὶ βορὰ τοῦ ψεύδους, τῆς διαφθορᾶς, τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐν γένει ἡ βεβαίωσις αὕτη ἔχει τι ἀληθές· ἀλλ' ἂς προσέξωμεν μήπως διὰ τῆς γενικότητος καὶ τῆς υπερβολῆς ἐπέρχεται τῶν ἰδεῶν σύγχυσις. Οὐτε ἡ κακοπραγία τῆς ἀρετῆς, οὐτε ἡ εὐπραγία τῆς κακίας εἶναι μερίδες διακεκριμέναι, ὅσον συνήθως παριστάνονται, ἔστω καὶ ἐν τῷ μέσῳ φάυλης καὶ κακοῦ βίου κοινωνίας. «Παλαίειν καὶ πᾶσχειν», ἔλεγεν ὁ Ῥουσσώ, «ἰδοὺ ἡ τύχη τοῦ νενάρετου ἀνδρὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ»· ἀδικεῖν καὶ πᾶσχειν, ἰδοὺ ἡ τοῦ κακοῦ τύχη». Καὶ ἂν διὰ τῆς ἀληθείας, καθὼς καὶ διὰ πάσης ἄλλης ἀρετῆς δὲν πρέπη τις νὰ περιμένη ἐν τῷ βίῳ τούτῳ πλήρη τὴν εἰς αὐτὸν ὀφειλομένην ἀμοιβήν, δὲν βλέπομεν, ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ βίῳ, οὐτε τόσον μεγάλας οὐτε τόσον σταθερὰς τὰς ἐκ τοῦ ψεύδους ὠφελείας.

Καὶ βεβαίως, ὅσον ἂν ἦναι διεστραμμένη ἡ κοινωνία, ὁ ψευδόμενος ἄνθρωπος εὐρίσκει πάντοτε ἀποστροφὴν καὶ δυσπιστίαν, ὥστε καὶ λέγων τὴν ἀλήθειαν δὲν πιστεύεται. Ἀπὸ τοῦ περὶ ποιμενοποιιδος καὶ λύκου αἰσωπεῖο μύθου, ὅστις εἶναι ἡ ἀπλουστερά τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως ἐκφρασις, μέχρι τοῦ νομικοῦ ἀξιώματος· «Semel mendax, semper mendax», ὅπερ εἶναι ἡ διὰ τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τὸ τελειότερον ἀποκτηθεῖσα τῶν ἀνθρωπίνων ἡθῶν γνώσις, μία καὶ ἡ αὕτη ἐπικρατεῖ σταθερὰ ἰδέα περὶ τῆς φυσικῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ψεῦδος ἀποστροφῆς. Καὶ ἂν ἡ τιμωρία καὶ ἡ ἀποσώφνησις τοῦ εἰδεχθοῦς τούτου ἐλαττώματος δὲν ἐπέρχονται πλήρεις, αἰτία εἶναι, λυπηρὸν νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν, ἡ ἐκφυλισθεῖσα τῶν κοινῶν κατάστασις, καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα ὁλοκληρὴ ἰδέα περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ψεύδους, ὡς καὶ παντὸς ἄλλου εἶδους διαφθορᾶς, εἰς τὴν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ προαγωγὴν· διότι ἐν τῶν μεγαλητέρων τῆς ἐκφυλίσεως ταύτης κακῶν εἶναι ὅτι δεινολογεῖ, μεγαλολογεῖ, υπερβολικεύεται αὕτη ἑαυτὴν, καὶ ἐπομένως θεωρεῖ τὸν φίλον τῆς ἀληθείας ἄνθρωπον ὡς ξέ-

νον καὶ ἀλλότριον τῆς κοινωνίας· ὡς ἄξιον μὲν σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως, ἀλλ' ἀνεπιτήδεον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς κοινωνίας ταύτης, τῆς ὁποίας ἄλλοι εἶναι οἱ γνωρίζοντες τὸν σφυγμὸν, καὶ τὰ μέσα δι' ὧν διευθύνεται καὶ κυβερνᾶται. Ἄλλος ἐνταῦθα ἐλεεινῶς σχηματίζεται πλημμελὲς κύκλος, προαγομένης τῆς διαφθορᾶς ἐκ τῆς πεποιθήσεως περὶ τῆς διαφθορᾶς, καὶ γεννωμένης τῆς περὶ διαφθορᾶς πεποιθήσεως ἐκ τῆς προαγωγῆς αὐτῆς τῆς διαφθορᾶς. Ἀπορὸν λοιπὸν δὲν εἶναι ἂν τὸ ψεῦδος, ἔδραν ἔχον τοιαύτην μεγάλην δεξαμενὴν, πιτυλίζεται καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, καὶ μολύνῃ αὐτὰς διὰ τοῦ ἰδίου βορβορίου.

Ἄλλ' ὅπως ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τῶν κοινῶν, καὶ τὰ τῆς θᾶττον ἢ βράδιον ἐπερχομένης τιμωρίας τῶν κακῶν, ποῖον ἐν τούτοις εἶναι τὸ χρέος τοῦ τιμίου ἀνδρὸς, τοῦ χρηστοῦ πολίτου, τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ; Ὡ! βεβαίως, δὲν ἔχει εἰ μὴ νὰ περιχαρᾶσθῃ ἐντὸς τοῦ ἀσύλου τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως, καὶ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι πᾶν εἶδος καθήκοντος, πρὸς τὸν Θεὸν, πρὸς ἑαυτὸν, πρὸς τὸν πλησίον, ἡ ἀξία αὐτοῦ, ἡ τιμὴ του, ὑπαγορεύουσιν εἰς αὐτὸν τὸ πρὸς τὴν ἱερὰν ἀληθειαν σέβας. Ἄς ἐνθυμηθῇ ὅτι, καθὼς ἡ θρησκεία, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἄλλους καθηκόντων, διαγράφει καθήκοντα πρὸς τὸν χριστιανὸν, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· Ἀνεξαρτήτως τῶν ὅσα ὀφείλεις πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τοὺς ὁμοίους σου, ἐνθυμοῦ καὶ ὅ,τι ὀφείλεις πρὸς σεαυτόν. Μὴ ἐξευτελίζεσαι, μὴ περιφρονῇς καὶ ἄξιον καθιστᾷς περιφρονήσεως τὸν ἑαυτόν σου. Γνωρίζε ὅτι εἶσαι νὰς Θεοῦ· καὶ λοιπὸν τὸν νὰν τοῦ Θεοῦ μὴ μολύνῃς. Οὕτω καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις, ἐν τε τῷ ἰδιωτικῷ καὶ τῷ δημοσίῳ βίῳ, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει, ὅταν δὲν δύναται νὰ διορθώσῃ τοὺς ἄλλους, νὰ φυλάττῃ τοῦλάχιστον ἀκηλίδωτον ἑαυτόν. Ἄς ἐμμένῃ ἐν τῇ ἀληθείᾳ· ἂς μὴ μολύνεται ποτὲ διὰ τοῦ ψεύδους· ἂς ἔχῃ τὴν γλυκεῖαν καὶ ὑψηλὴν εὐχαρίστησιν τῆς συνειδήσεώς του, καὶ ἂς πιστεύῃ ὅτι ἐκτὸς τῶν ἡθικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ συμφερόντων, καὶ τὰ λοιπὰ καλῶς ἐννοούμενα αὐτοῦ συμφέροντα θέλουσι προαχθῇ, διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Ἰψίστου, καλῶς καὶ ἐντίμως.

Ναί· μὴν ἀμφιβάλλῃς ποσῶς, φίλε ἀναγνώστα, ὅτι, φορῶν τὸν σεβαστὸν, τὸν ἱερὸν, τὸν ἀνεπίληπτον τῆς ἀληθείας χιτῶνα, μένεις ἀπαρχαίastos, διατελεῖς ἀπρόσβλητος ἐκ τῶν βελῶν τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς κακίας. Ἀνακάλει προθύμως εἰς τὴν μνήμην σου τὸ παρελθὸν σου, καὶ, εἰ μὲν νῦν ἔχῃς νὰ διαμείνῃς πάντοτε ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ἐνθυμοῦ χαίρων καὶ τὴν ἐνδόμυχον εὐχαρίστησίν σου διότι δὲν ὠλισθήσας, καὶ τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ δυστυχῶς παρεξέστράπης, καὶ ἀνθρώπινον τὸ ἁμαρτάνειν, ἐνθυμοῦ καὶ τότε πρὸς διόρθω-

σιν καὶ τὴν ὁποίαν ὑπέστης συνειδότης τύφιν, καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν δυσπιστίαν, καὶ τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ φόβον. Λόγισαι δὲ τί ἐκέρδησας ψευδόμενος, καὶ εἰμεθα βέβαιοι ὅτι, ἂν δὲν ἐφθασας εἰς τὸ ἄκρον τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς πεπωρωμένης συνειδήσεως, ὅπερ δὲν πιστεύομεν, διότι δὲν ὑποθέτομεν ὅτι ἄνθρωπος τοιοῦτος λαμβάνει καὶ εἰς χεῖρας τὸ παρὸν τεῦχος καὶ ἀναγινώσκει μέχρι τῶν γραμμῶν τούτων διατριβὴν ἐπιγραφὴν φέρουσιν τὴν ἀλήθειαν, εἰμεθα βέβαιοι, λέγομεν, ὅτι δὲν θέλεις οὐτ' ἐπ' ὀλίγον ἀπατηθῇ συνειδώς ἢ ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἀληθῶς ἐξημιώθης, ἢ ὅτι ἐκ τοῦ ψεύδους ὠφελήθης ἀληθῶς· ὥστε καὶ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας καὶ ἐκ τῆς ἀποτυχίας ἔχεις ἐν τῇ συνειδήσει σου τὴν ἀπόδειξιν.

Ἐκτὸς ὅμως τούτων, δὴ τινὰ ὀφείλουσιν οἱ τίμιοι ἄνθρωποι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Πρῶτον, νὰ ἀποστρέφονται πάντοτε καὶ ἐν πᾶσι τὸ ψεῦδος, καὶ νὰ μὴ ἀρέσκονται δεικνύοντες οἰανδήποτε πρὸς τοὺς ψεύστας συγκατάθεσιν. Καὶ δεῦτερον, νὰ φροντίζωσιν ἐπιμελῶς καὶ ἀνεκδότως ὥστε ἡ ἀποστροφή αὕτη νὰ ἐμπνέεται εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν παιδίων ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας. Καὶ γονεῖς καὶ τροφοὶ καὶ διδάσκαλοι πρέπει νὰ ἔχωσι πάντοτε κατὰ νοῦν ὅτι οὐδὲν ἐλάττωμα εἰσδύει τόσον ὑπούλως καὶ κατὰ μικρὸν εἰς τὰ ἀνθρώπινα ἔθνη, ὅσον ἡ ἀπεχθεστάτη τοῦ ψεύδους ἔξις. Ἄν περιμένωσιν οὗτοι νὰ διακρίνωσι πρῶτερον τὸ ἀθῶον λεγόμενον ψεῦδος ἐκ τοῦ βλαβεροῦ, καὶ ἔπειτα τὸ μὲν νὰ τιμωρήσωσι, τὸ δὲ νὰ παραβλέψωσιν, ἡ ἀθῶα φύσις ἐδηλητηριάσθη, ἡ ἔξις ἐσχηματίσθη, τὸ κακὸν ἐρρίχθη. Οὐδεὶς εἶδους ψεῦδος δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπεται ἰδίως εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν, οὐδ' ὑπάρχει περίπτωσις καθ' ἣν ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀνατροφῆς ὀφείλει, ὅσον κατὰ ταύτην, νὰ ἐξασκήσῃ περὶ τὴν εὐστοχίαν τῶν ἀμοιβῶν καὶ τῶν ποινῶν, τὰ εὐφύστερα αὐτῆς μέσχα.

Μένει ἔτι νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν δὲν ἔχῃ καὶ περιστάσεις καθ' ἃς ἐπιτρέπεται ἡ δι-
καιολογεῖται τὸ ψεῦδος, καὶ τί πρέπει περὶ τῶν τοιούτων νὰ φρονήσωμεν. Βεβαίως, δὲν δύναται τις ἀπολύτως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι αἱ περιπλοκαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων δὲν καθιστῶσιν ἐνίοτε ἀναγκαῖον ἐπωφελές τι ψεῦδος, καὶ συχνότερον ἀκόμη τὴν τῆς ἀληθείας πρόσκαιρον ἢ διρκιᾶ ἀποσιώπησιν. Ἀλλὰ, κατὰ πάσας τὰς περιστάσεις ταύτας, εἶναι τόσον εὐκόλον νὰ διακρίνῃ τις τὴν ὑπαγόρευσιν τοῦ καθήκοντος, εἶναι τόσον προφανὲς ὅτι οὐδὲν συμφέρον ἴδιον κινεῖ τὸν ἀποκρύπτοντα τὴν ἀλήθειαν, καὶ τόσον αὐταπόδεικτον τὸ καινὸν ἢ τὸ τοῦ πρὸς θν' ἀποκρύπτεται συμφέρον, ὥστε κρίνομεν περιττὸν νὰ λεπτολογήσωμεν περὶ τῶν περιστάσεων τούτων. Περὶ τούτων ἐπεκράτησαν καὶ παρὰ τοῖς προγόνους ἡμῶν ἰδέαι τινές, καθ' ἃς τὸ ψεῦδος φαίνεται ἐνίοτε ἐπιτετραμμένον. Οὐ-

τω, παραδείγματος χάριν, εὐρίσκομεν τὸ τοῦ Σοφοκλέους·

«Καλὸν μὲν οὖν οὐκ ἔστι τὰ ψευδῇ λέγειν·
ὅτι δ' ὅλεθρον δεινὸν ἀληθεῖ ἄγει,
συγγνωστὸν εἶπαι ἔστι καὶ τὸ μὴ καλόν».

Καὶ τὸ σωζόμενον τοῦ Μενάνδρου·

«Κρεῖττον δ' ἐλέσθαι ψεύδος ἢ ἀληθὲς κακόν».

Καὶ τὸ τοῦ Πεισάνδρου·

«Οὐ νέμεις καὶ ψεύδος ὑπὲρ ψυχῆς ἀγορεύειν».

Ὁ σοφώτατος ὅμως Πλάτων δὲν νομίζει ἀκίνδυνον νὰ λαλήσῃ περὶ τούτου ἀορίστως. Κατ' αὐτὸν, ἵνα ἐπιτραπῇ εἰς τινα νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ψεῦδος, πρέπει οὗτος νὰ ᾔῃ ἐπιστήμων. Ἡ ἰδέα εἶναι εὐφύης καὶ ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς γόνιμος πολλῶν ἐπωφελῶν συμπερασμάτων. Καθὼς ὁ ἱατρός, λέγει, μόνον διότι ἐπίσταται, γνωρίζει πότε πρέπει νὰ τέμνῃ, νὰ καίῃ, νὰ ἰσχυαίνῃ· καθὼς ὁ γεωργός, ἐπιστάμενος, ἤξεύρει πότε πρέπει νὰ σκάπτῃ, νὰ ἀροτριᾷ, νὰ φυτεύῃ· αὐτῷ μόνος ὁ ἐπιστάμενος κατανοεῖ πότε ψευδόμενος δύναται νὰ ὠφελήσῃ. Ποῖον πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἐν ταύτῃ ὡς ἐπιστάμενον; Οὐχὶ βεβαίως τὸν ἰδιοτελῆ καὶ ἐπιτήδειον ῥαδιοῦργον, διότι περὶ αὐτοῦ ὑπάρχει, οὐχὶ ἀμφιβολία, ἀλλὰ βεβαίως ὅτι ψεύδεται πρὸς ἴδιον ὄφελος. Ὁ ἐπιστάμενος πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν γενικὴν πεποιθήσιν ὅτι εἶναι ἀνεπίδεκτος ἰδιοτελοῦς ψεύδους. Τί ἡθέλαμεν εἰπεῖ, παραδείγματος χάριν, περὶ ἱατροῦ, περὶ οὗ ἤθελεν ὑπάρχει μὲν πίστις ὅτι γνωρίζει καλῶς τὴν ἐπιστήμην του, ὑπάρχει δὲ καὶ ὑπόνοια ὅτι ἐναγὲς συμφέρον τὸν παρακινεῖ νὰ ἐμβουλευθῇ τὴν ζωὴν τοῦ ἱατρουμένου παρ' αὐτοῦ; Ἡθέλαμεν καὶ τότε τῷ ἐπιτρέψῃ τὴν χρῆσιν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου; Οὐχὶ, βεβαίως. Ἄρα ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ ὅτι ἐπιστήμη σημαίνει, ὁμοῦ μετὰ τῆς γνώσεως, καὶ τὴν ἀρετὴν, τὴν ἄκραν ἀρετὴν, τὴν ἀνεπίληπτον καὶ πάσης ὑποφίας ἀνωτέραν ἀρετὴν. Μόνον ὁ τοιοῦτος θνητὸς, ὑπὲρ τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀδόλου πίστεως τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὑπόνοια, αὐτὸς καὶ μόνος ἡμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ ἐν ὥρᾳ δεοῦσῃ ἀθῶον ψεῦδος πρὸς σωτηρίαν καὶ ἐκ βεβαίων κακῶν ἀπαλλαγὴν, καὶ μεγάλων ἀγαθῶν πρόσκτησιν. Ἀλλὰ τότε, τόσον δὲν βλάπτεται ἡ ὑπόληψις αὐτοῦ, ὥστε, καὶ μετὰ τὸ ψεῦδος ἐκεῖνο, πάλιν ἀναγνωρίζεται γενικῶς καὶ ἀδιστακτικῶς ὡς λάτρις γνήσιος τῆς ἀληθείας, καὶ παντὸς δολίου ψεύδους ἀνεπίδεκτος.

Ἄλλ' ἂς ἀφήσωμεν τὰ ἔκτακτα ταῦτα, ἅπερ δὲν ὑπόκεινται εἰς μεγάλην προηγουμένην ἐρευναν, καὶ ἂς ἐπανεέλθωμεν εἰς ἀλήθειαν ἐναργεστάτην καὶ αὐταπόδεικτον. Διὰ τοῦ ψεύδους δὲν προάγεται τις ἰδιωτικῶς διὰ τοῦ ψεύδους δὲν εὐδοκίμει πολιτεία. Ἐχεις ἀκόμη περὶ τούτου, ἀναγνώστα, ἀμφιβολίαν; Ἐρεῦνήσον τὴν συνείδησίν σου, ἐξετάσον τὰς γνώσεις σου, ἐρώτησον αὐτάς σου τὰς αἰσθήσεις. Εὐτυχεῖς ἀνῆκων εἰς

καλῶς ἐρρύθμισμένην κοινωνίαν, εἰς πολιτείαν εὐνομουμένην; Πρόσεξον εἰς ὅλον αὐτῆς τὸν μηχανισμόν, καὶ πανταχοῦ θέλεις εὐρεῖ τὴν ἀλήθειαν. Ἀλήθειαν εἰς τὴν διοίκησιν, ἀλήθειαν εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἀλήθειαν εἰς τὴν νομοθεσίαν, ἀλήθειαν πανταχοῦ. "Ὅσω τελειότερον εἶναι πολιτεία τις ὀργανωμένη, τόσω βλέπεις ἐν ᾗ, καὶ κοινοῖς καὶ ἰδίοις, τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας τῆς ἀληθείας. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ψεῦδος εἶναι τὸ χειρότερον συστατικὸν οἰασθῆποτε τάξεως ἀνθρώπου. Ὁ ψεύστης ἄνθρωπος περιφρονεῖται καὶ ἀποφεύγεται ὡς ὁ κλέπτης. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι πρώτη πάντων βαδίζει τὴν ὁδὸν ταύτην ἡ νῦν εὐκλεῶς βασιλεύουσα Βικτωρία, περὶ ἧς διηγοῦνται ὅτι τοσαύτην τρέφει πρὸς τὸ ψεῦδος ἀπάχθειαν, ὥστε πάντες οἱ περὶ αὐτὴν καὶ πάντες οἱ λαλοῦντες μετ' αὐτῆς, τρέμουν μὴπως ἐξ ἀπροσεξίας ἀναφέρωσιν τι πρὸς τὴν Α. Μ. ὅπερ δὲν εἶναι ἐντελὴς σύμφωνον πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Ὑπέρτης, κατακληροῦνται ψευδόμενος, δὲν ἤθελε ποτὲ πλέον ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῆς ἀνάσσης. Ἄν δυστυχῆς ἀποτελῶν μέρος κοινωνίας καχεκτικῆς, πολιτείας κακονομουμένης, σκεπτόμενος θέλεις εὐρεῖ κατ' ὀλίγον ὅτι ῥιζικὴ τῶν κακῶν ἀφορμὴ εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς ἀληθείας, εἶναι ἐν ᾗ καὶ κατὰ πάντα τὸ ψεῦδος.

Τὰ πάντα λοιπὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. Δὲν ὑπάρχει γενναῖον αἷμα ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, ὅπερ δὲν ἀποκρίνεται εἰς τὴν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀφοσίωσιν. Δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ χορδὴ εὐγενῆς, ἥτις δὲν ἀντηχεῖ εἰς τὸ σεπτὸν τῆς ἀληθείας ὄνομα. Ὑφ' ὅλας, χρηστὲ ἄνθρωπε, τὰς ἐπόψεις καὶ κατ' ὅλας τὰς περιστάσεις τοῦ βίου σου, ὀφείλεις σεαυτὸν εἰς τὴν ἀλήθειαν. Εἴσαι χριστιανὸς εὐσεβὴς καὶ ἀνυπόκριτος; Ἀπεριόριστον πρέπει νὰ ᾔῃαι τὸ σέβας σου πρὸς τὴν ἀρετὴν ταύτην, εἰς μαρτυρίαν τῆς ὁποίας ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπεν ὅτι ἐγεννήθη καὶ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον. Εἴσαι ἐπιστήμων καὶ πολυμαθής; Πρόχειρα ἔχεις τὰ μέσα ἵνα πεισθῇς περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἀληθείας· τὴν ἀλήθειαν ζητεῖς ἐν ταῖς ἐπιστημονικαῖς σου ἐρευναῖς· ἀλήθεια εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ἀλήθεια ἡ φύσις τῶν ὄντων, καὶ ὁ λόγος τῶν ὄντων. Εἴσαι πολιτικὸς καὶ ἐν πολιτικοῖς ζητεῖς νὰ διαπρέψῃς; Γινώριζε ὅτι διὰ τῆς ἀληθείας κυβερνῶνται τὰ κράτη, καὶ ἡ ἀλήθεια μόνη ὑψαὶ καὶ δοξάζει τοὺς πολιτικούς ἀνδράς. Εἴσαι λάτρης τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀληθινῆς καὶ σώφρονος ἐλευθερίας; Μὴ λησμονήσῃς τὸ τοῦ ἀρχαίου ποιητοῦ "Ἐλευθεροῦ ἀνδρὸς τἀληθῆ λέγειν". Εἴσαι φίλος τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀταράχου εὐνομίας; Πίστευε ὅτι δὲν ὑπάρχει δημοσίᾳ τάξις ἄνευ ἠθικῆς, οὔτε ἠθικὴ ἄνευ ἀληθείας. Περιορίζεσαι εἰς τὸν ἀφανέστερον μὲν, εὐδαιμονέστερον δ' ἐν πολλοῖς κύκλον τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου; εὐ-

χαριστεῖσαι θηρεύων τὴν ἀπλὴν ὑπόληψιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τιμίου ἀνδρὸς, ἐπιτηρῶν τὴν ἀνατροφὴν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν φιλάτων τέκνων σου καὶ ἐπιθυμῶν ν' ἀφῆσῃς ἔντιμον εἰς αὐτὰ κληρονομίαν, ἀνεπίληπτον ὄνομα; Μὴ παύῃς ἔχων κατὰ νοῦν ὅτι πρώτη βάσις τῆς καλῆς ὑπόληψως εἶναι ἡ ἀλήθεια, πρῶτον παράδειγμα καλῆς ἀνατροφῆς εἶναι τὸ παράδειγμα τῆς φιλαληθείας σου, πρῶτον τιμαλφὲς εἰς τὰ τέκνα σου κληρονόμημα εἶναι ἡ κοινὴ μαρτυρία ὅτι ὁ πατὴρ αὐτῶν οὐδέποτε ἐφάνη τῆς ἀληθείας προδότης.

Τὴν ἀλήθειαν λοιπὸν ἀγάπα καὶ λάτρευε ἀκαταπαύστως· τὴν ἀλήθειαν ἔχε πάντοτε προσφιλὲς μέλημα, τὴν ἀλήθειαν ἐφόδιον ἀσφαλὲς τοῦ βίου σου κατὰ τὰς διαφόρους αὐτοῦ περιπετείας. Καὶ ὅταν ὁ Ὑψιστος εὐδοκῇ νὰ σὲ καλέσῃ πρὸς ἑαυτὸν, τελευταίαν ἔχε παρηγορίαν ὅτι δὲν ἐγκατέλιπες ποτὲ τὴν κοινωνίαν τῆς ἀληθείας, καὶ τελευταίαν ἐλπίδα ὅτι ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Σωτῆρος· "Ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς" θέλει ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπὶ τῆς τύχης τῆς ψυχῆς σου.

Ε. Α. ΣΙΜΟΣ.

ΧΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΔΙΑΚΟΠΑΣ

(Ὁμιλία τοῦ Ἐδ. Λαβουλαῖ, γενομένη ἐν τινι ἐκπαίδευτρίῳ τῶν Βερσαλλιῶν κατὰ τὴν διανομήν τῶν βραβείων.)

Τὸ θέμα τῆς παρουσίας ὁμιλίας μου ἐξελεξάμεν μὴ ἀποβλέψας εἰς τοὺς γονεῖς, ἀλλ' εἰς ὑμᾶς, μικροὶ μου φίλοι. Ἐσκεφθὴν ὅτι πάντοτε, καὶ εἰς τελετὰς οἷα ἡ προκειμένη, ἐμφωνοῦσι λόγους ἀπευθυνομένους εἰς τοὺς μεγάλους τὴν ἡλικίαν, οὐδέποτε δὲ εἰς τὰ παῖδια, τὰ ὁποῖα μετ' εὐλόγου ἀνυπομονησίας ἀναμένουν τὸ τέλος τῆς ἀγορεύσεως, διὰ νὰ λάβωσι τὰ βραβεῖα τῶν.

Θὰ ὁμιλήσω λοιπὸν πρὸς ὑμᾶς περὶ ἀντικειμένου λαμπροῦ καὶ ὑπερμέτρως ἐνδιαφέροντος· περὶ τῆς χρήσεως τοῦ χρόνου κατὰ τὰς διακοπὰς· εἰς τί δύνασθε νὰ καταγίνεσθε κατὰ τὰς διακοπὰς. Πολὺ ὥμως φοβοῦμαι μὴ τις ἐξ ὑμῶν μὲ διακόψῃ, λέγων·

— Κύριε, ἂν ἀγαπᾶτε νὰ ὁμιλήσητε περὶ σπουδαίων ἀντικειμένων, θὰ σὰς ἀκροασθῶμεν κατὰ τὸ σύνθημα· ἀλλὰ διὰ τὰς διακοπὰς δὲν ἔχομεν χρεῖαν τῶν συμβουλῶν σας· αἱ διακοπαὶ γίνονται διὰ νὰ διασκεδάζωμεν.

— Ἀλλὰ τί ἐννοεῖτε διασκεδάσιν;

— Διασκεδάσιν ἐννοοῦμεν, ἴσως θὰ μοὶ ἀπεκρίνοντό τινες τῶν τολμηροτέρων, νὰ μὴ κάμνωμεν τίποτε.

— Ἀλήθεια; Δοκιμάσατε λοιπὸν καὶ θὰ ἴδῃτε ὅτι εἶναι πολὺ δυσκολώτερον παρ' ὅσον φαντάζεσθε νὰ διέλθῃτε εὐχαρίστως τὰς διακοπὰς, ὅταν δὲν ἔχετε σπουδάσει ἐπισταμένως ποῖα τὰ ἀσφαλέστερα μέσα διασκεδάσεως.